

Arne Overrein

OM BAKGRUNNEN FOR DEN RØDGRØNNE ALLIANSEN

Forventninger – og skepsis

Da den rødgrønne regjeringa overtok høsten 2005 var det mange som optimistisk forventet en ny politisk kurs for Norge. Dette var tidspunktet, om noe, da det var lov å være optimistisk. Alt samme høst ble den rådende nyliberale offensiven på noen viktige punkter stoppet eller bremsset opp. Ikke minst ble det skapt en ny debattsituasjon og et nytt politisk rom for radikal og folkelig innflytelse på regjeringa. Det forventningspresset som var skapt i de radikale delene av fagbevegelsen og i andre organisasjoner var i seg sjøl en utfordring for regjeringa – i alle fall trodde man det da. Framskrittet besto i at offensiven fra høyre, privatiserings- og nedskjæringspolitikken og de økende sosiale forskjellene, som hadde utviklet seg over mange år, nå skulle stoppes opp og erstattes med en nyoppusset sosialdemokratisk politikk. Forhåpningen var nok størst i SV, men sjøl fra grupperinger til venstre for dette partiet kom det optimistiske kommentarer. Som en fra dette holdet treffende sa det: «En ny regjering gir oss frisk luft å puste i. Ikke gammel eksos å kveles i.»¹

I ettertankens lys må man si at sjøl denne «minimumsoptimismen» var litt overdrevet. Da Jens Stoltenberg la fram regjeringserklæringa i Stortinget, kunne han slå fast at utenrikspolitikkenes hovedlinje lå fast. Skattenivået skulle ikke økes i forhold til 2004-nivået. I tillegg var det inngått et såkalt bredt pensjonsforlik mellom Ap, Høyre og mellompartiene våren 2005. Stoltenberg og Arbeiderpartiet hadde lenge før valget og den rødgrønne regjeringas fødsel, laget bremsmekanismer som skulle hindre at en eventuell bølge av radikal begeistring også skulle radikalisere norsk politikk. Alt skulle i hovedsak bli ved det gamle – og slik har det også endt opp. I dag kan vi si at den rødgrønne regjeringa har greid å bremse ned høyreutviklinga av det norske samfunnet, men ikke å snu den. Bare for å nevne ett meget viktig område, som det var mye snakk om før 2005, nemlig å stoppe utviklinga av økte sosiale forskjeller. Forventningene her ble ikke innfridd. På det personalmessige plan var det sterk kontinuitet. Stoltenberg og hans nærmeste, som hadde ansvaret for Aps katastrofevalg i 2001, skulle nå regjere tilsynelatende ut fra en langt mer radikal plattform. Når det gjaldt SV fikk Erik Solheim plass i regjeringa og trådte dermed på nytt inn i politikken.

Vi kan ikke si at valgkampen i 2005 på brei front mobiliserte de rødgrønne mot den dominerende nyliberalismen, sjøl om LO i denne valgkampen gjorde en god innsats. Særlig må vi si at SV førte en valgkamp med lite eller ingen kapitalismekritikk. (Stoltenberg var faktisk bedre i enkelte av

sine opptredener når det gjaldt å få fram hovedforskjellene mellom de rødgrønne og en fortsatt borgerlig regjering.) SVs manglende profilering ble da også oppsummert som en feil på SVs landsmøte i 2007 – uten at det fikk noen synlige konsekvenser.²

Før og under valgkampen kom de første pessimistiske advarslene fra venstreside-folk når det gjaldt det rødgrønne prosjektet. Bjørgulv Braanen gikk kanskje lengst da han ikke bare kritiserte fraværet av mobilisering mot markedsliberalismen, men også stilte spørsmålet om hele regjeringsprosjektet var «En varslet katastrofe?».³ Alt den 19. april 2005 skrev samme Braanen i *Klassekampen*: «Likevel er kanskje det mest karakteristiske ved den politiske situasjonen i Norge nå at de færreste tror eller regner med at et regjerings-skifte vil føre til noen særlig endring i politikken.»⁴

Da det høsten 2005 oppsto rivninger innen den rødgrønne leir, forsterket det håpet om at det likevel kanskje var mulig å presse regjeringa i venstre-retning. Men den såkalte plendemonstrasjonen mot regjeringas Afghanistan-politikk skulle vise seg ikke å bli begynnelsen, men heller høydepunktet for stortingsopposisjon i egne rekker mot den rødgrønne regjeringa. Og Gerd Liv Vallas sterke kritikk av skatteprofilen i regjeringas første budsjett skulle likeledes vise seg – sammen med hennes kritikk av regjeringa når det gjaldt sykelønnsavtalen året etter – å bli et høydepunkt av LO-kritikk mot regjeringa. Og som vi kjenner til – Gerd Liv Vallas oppsiktsvekkende avgang førte til at en nøkkelfigur bak LOs aktive støtte til en rødgrønn regjering og for et LO som kunne presse Ap, forsvant ut i et politisk intet.

Realistisk sett er det klart at det skal mye motmakt til for virkelig å bringe Norge inn på en ny politisk utvikling. Dette er blitt grundig demonstrert siden 2005. I økende grad har vi måttet innse at den rødgrønne regjeringa ikke var et resultat av en politisk offensiv fra venstre, men mer en forsvarsreaksjon mot en langvarig nyliberal offensiv fra høyre. De underliggende kreftene (både ideologiske og økonomisk-strukturelle) som bærer opp nyliberalismen forsvant ikke i 2005. Vi skal heller ikke regne med at nyliberalismen forsvinner som følge av den økonomiske krisa. En realistisk erkjennelse av at venstresiden står i en forsvarsposisjon må imidlertid ikke forfalle til vulgærmaterialisme, der det uansett er likegyldig hva slag politikk venstresiden fører. Både for Arbeiderpartiets og SVs vedkommende er det gjort en rekke politiske valg som kunne og burde ha vært gjort annerledes. Som Knut Kjeldstadli sa det i sin kritikk av SV-ledelsen etter valgnederlaget i 2007: det ble slik «fordi noen aktivt valgte å gjøre det slik».⁵ Dette poenget gjelder i forhold til en rekke saker som regjeringa har vært konfrontert med. Jeg skal ikke i denne artikkelen gå videre inn på regjeringas prestasjoner, men derimot ta et tilbakeblikk og se på noen av faktorene som førte fram til denne regjeringa.

Folkedypets reaksjon på nyliberalismen

Nyliberal politikk og økte forskjeller, både under tidligere borgerlige og sosialdemokratiske regjeringer, er antakelig den viktigste bakgrunn for den rødgrønne alliansen. Sosialdemokratisk politikk under Brundtland, under Jagland og under den første Stoltenberg-regjeringa var ikke vesentlig annerledes enn politikken til de ulike borgerlige koalisjonsregjeringene. Presset fra LO og fra velgere som ønsket å sikre velferdsstat og sosial utjevning var en forutsetning for at regjeringsprosjektet i det hele tatt kom i stand. Sjøl om det som rører seg blant folk flest ikke har hatt noen entydig politisk form og ikke betyr samling om ett bestemt parti, så har gjennomsnittet av norske kvinner og menn i lang tid ligget klart til venstre for politikere og samfunnselitene i Norge. Grunnfestede solidaritetsholdninger har i viktige situasjoner kommet opp til overflaten. Samtidig har vi hatt en utvikling i det norske samfunnet der den politiske eliten og høyinntektsgruppene – nettopp de gruppene som er mest taleføre og dominerer mediebildet – mer og mer hyllet rene kapitalistiske løsninger på samfunnsproblemene. Undersøkelser fra 2001-valget viste at til og med et flertall av Frp-velgerne på spørsmål ga uttrykk for at de ønsket mer utjevning og offentlig styring med samfunnsutviklinga. Når et representativt utvalg ble bedt om å ta stilling til påstanden «Vi er i Norge kommet langt nok med å redusere økonomiske forskjeller» viste det seg at et flertall i alle partier var uenig i denne påstanden, med flest uenige i SV og færrest i Høyre. Når de ble bedt om å ta stilling til «Samfunnskontroll over næringslivet» var det likeledes flertall for dette i alle partier, men flest i SV og færrest i Høyre. Frp-velgerne, hvor en god del lavtlønte befinner seg, lå til venstre for høyrevelgerne i disse sakene.⁶

Men det var også andre ting som gjorde at særlig LO-ledelsen ble bekymret og som i neste omgang skapte et anstrengt forhold mellom LO og Arbeiderpartiet. Under tariffoppgjøret våren 2000 skjedde noe sensasjonelt. Et anbefalt forslag i privat sektor ble nedstemt av medlemmene.⁷ Per Østvold, som var i forhandlingsutvalgets mindretall som anbefalte nei, omtalte det som et «mirakel».⁸ 64,3% stemte ned tilbudet om 75 øre i økt timelønn. De stemte dermed også imot sine egne ledere. 65% av de 225.000 som oppgjøret omfattet, deltok i uravstemningen. Resultatet var en storstreik i begynnelsen av mai som LO-ledelsen måtte stille seg i spissen for. Sluttresultatet ble heller ikke nå all verden (1,50 i generelt tillegg pluss en krone i 2001) men ble godtatt i ny avstemning. Arbeiderne hadde en sterk følelse av å ha vunnet en viktig seier. Daværende LO-leder Yngve Hågensen kalte i etterkant streiken «en sterk folkelig reaksjon mot 'Forskjells-Norge' og grådighetskulturen.»⁹ Dette var en kraftig vekker for ledelsen i LO om misnøyen på grunnplanet, en misnøye med klare politisk-ideologiske overtoner. Et annet forhold som fikk alarmklokkene til å gå i LO-ledelsen var Frps og delvis SVs sterke stilling blant LOs medlemmer. Dette var særlig

tydelig i åra 2000 til 2002, det vil si nettopp åra med den første Stoltenberg-regjeringa. En måling i september 2000 viste at Frp var de LO-organisertes største parti. Da ville 39% av dem stemme på Frp, mens kun 33% ville stemme Arbeiderpartiet.¹⁰ LO-lederne øynet den alvorlige faren en fortsatt høyredreining i Arbeiderpartiet kunne føre med seg. Avstanden mellom Ap og LO kunne øke og ødelegge det faglig-politiske samarbeidet. SV kunne mer og mer framstå som LOs nærmeste partner, mens Ap ble et sentrumparti som LO kom i konflikt med. Innad i fagbevegelsen ville en slik utvikling sette samholdet i fare, fordi LO i økende grad ville preges av medlemmer som stemte ytterpartiene SV og Frp. Ap var på dette tidspunktet blitt så høyreorientert at LO ikke lenger kunne stole på at en ren Ap-regjering ville føre en politikk som LO kunne akseptere. SV og Senterpartiet (som i en rekke spørsmål ligger til venstre for Ap) måtte med for om mulig å sikre en motvekt mot høyretendensene i Ap. En rødgrønn regjeringsallianse var svaret på disse utfordringene. Langt på vei skulle det vise seg at de i LO og ellers på venstresiden som tenkte slik, skulle på rett. En rødgrønn allianse bakket opp av LO, ble i 2005 et effektivt middel for å nøytralisere et Ap i glideflukt mot høyre. Ved valget i 2005 gjenvant Ap sin gamle lederposisjon blant LO-medlemmene da 52% av dem stemte Ap, mens 19% stemte Frp. I ettertid må man kunne si at særlig Ap, men også LO, bør være fornøyd med det rødgrønne samarbeidet.

Høyresosialdemokratiets store nederlag

La oss se nærmere på hva som skjedde innad i partiene Ap og SV. (Om Sp, se bidrag av Nils Aarsæther i dette heftet.) Hvordan ble grunnen lagt for rødgrønt samarbeid i disse partiene? Vi må her et godt stykke bakover i tid, men la oss begynne med Stoltenberg I-regjeringa som overtok i mars 2000 ved, sammen med høyresiden, å stemme ned Bondevik I-regjeringa på gasskraft-forurensing. En tvilsom miljøpolitisk konstellasjon. Her er hvordan VG-journalisten Elisabeth Skarsbø Moen, beskriver situasjonen da Stoltenberg første gang ble statsminister:

«Våren 2000 hersket det en helt egen stemning av selvtillit i sekstende etasje i regjeringsbygget. Jens Stoltenberg og hans stab av unge ambisiøse menn hadde overtatt.... De planla å bli værende i kontorene i ti år framover. De trodde det var mulig å få førti prosent ved valget da de startet, og stabssjef Jonas Gahr Støre begynte å arbeide med en valgkampstrategi med en gang han kom inn i kontorene. Katastrofescenariet var tretti prosent.»¹¹

Vi kjenner fortsettelsen på denne historia. Mens de fagorganiserte gjennomførte en av etterkrigstidas sterkeste streiker mot nyliberalisme og økte ulikheter, jobbet Stoltenberg på spreng for å privatisere Statoil. Men han ble bremsset i sin moderniseringsiver av at Aps partiorganer krevde landsmøte-

behandling. Regjeringas store prosjekt om å omdanne offentlig sektor og «Modernisering av Norge» ble ikke den triumfferden den hadde håpet på. Den hadde høyresiden, men ikke egne velgerne og eget parti med seg. I en meningsmåling tatt opp i samme periode ble en utvalgt gruppe medlemmer av alle politiske partier bedt om å ta stilling til følgende utsagn: «Partiledelsen lytter til vanlige medlemmer». Arbeiderpartiets medlemmer utmerket seg her ved at det var over 50% uenige, mens samtlige øvrige partier hadde et flertall enige i denne påstanden (størst i Frp). Partiledelsens evne til å lytte var altså spesielt svak i Arbeiderpartiet.¹² Stoltenberg fikk på landsmøtet i november 2000 – med mediefokus rettet mot *konfliktene* i Arbeiderpartiet – presset gjennom vedtaket om privatisering av Statoil. Landsmøtets motstand førte på den andre siden til at ledelsens ønske om en rask EU-søknad måtte utsettes. Landsmøtet fastsatte at en søknad ikke kunne sendes før tidligst 2005.¹³ Partiet falt på meningsmålingene framover mot katastrofen i september 2001.

Katastrofescenariet var satt til 30% da den første Stoltenberg-regjeringa tiltrådte. Virkeligheten ved valget i september 2001 ble verre. Ap fikk 24,3%. Regjeringa gikk av. I februar 2002 viste meningsmålingene 18,7% for Ap. Partiet var, som det da ble sagt, i en «eksistensiell krise». Debatten som skulle føre fram til at Ap etter hvert aksepterte en rødgrønn allianse i 2005, startet opp.

Men i grunnen lå Aps krise og lurte gjennom hele 1990-tallet og det er grunn til å understreke at det var de samme underliggende konfliktene som var bakgrunnen. Stortingsvalget i 1989 som ga Ap 34,3% og førte til avgang for Brundtlands første regjering, utløste en lignende sjølransakelse som den vi fikk etter valgnederlaget i 2001. Begge disse Ap-regjeringene førte en markedsvennlig politikk som førte til misnøye i egne rekker. Det er en slående likhet mellom den kritikken LO-leder Hågensen rettet mot Ap i 1991 og kritikken fra fagbevegelsen under Vallas ledelse etter 2001-valget. Hågensen sa til avisa *Nordlys* følgende med adresse til Brundtland II-regjeringa: «Jeg føler at liberalismen, som ble staket opp av Willoch på 80-tallet, er videreført for mye av Arbeiderparti-regjeringer. I stedet for å slå revers, har regjeringen ført denne politikken videre». Og Hågensen la til: «Vi må få tilbake en del styringsmekanismer. Selv om ord som samfunnsstyring ble fy-ord i 80-åra, er det mye som tyder på at de ikke blir det i 90-åra.»¹⁴ Denne kritikken var like hard som Vallas kritikk mange år seinere. Og den var kanskje mer prinsipiell. Det er derfor noe av en myte at Valla innledet noe nytt med sitt til tider kritiske forhold til den rødgrønne regjeringa. Like lite var det noe nytt at LO-lederen samarbeidet tett med en statsminister fra Arbeiderpartiet for å løse gjennom de store upopulære sakene. Det gjorde både Valla og Hågensen.

1990-tallets Arbeiderparti gjennomførte ikke noe klart brudd med 80-tallets nyliberalisme, slik Hågensen ønsket. Brundtlands og Jaglands regjer-

inger holdt «stø kurs» – det sosialdemokratiske ledersjiktet håpet mer på en postmoderne «tredje vei» enn på en vitalisering av en solidarisk politikk med fagbevegelsen som basis. På 90-tallet hørte vi ingen som deklamere «Fagbevegelsen, fagbevegelsen, fagbevegelsen». Slagordene gikk mer på globalisering, kunnskapssamfunnet, tekno-samfunnet. Arbeiderklassen var døende. Sosialismen var allerede død. Vi var ved begynnelsen av det kapitalistiske tusenårsrike. (Ingen drømte om at kapitalismen alt i det første tiåret av det nye århundret skulle oppleve sin kanskje verste globale krise.) Arbeiderpartiet lå ved midten av 90-tallet på omkring 35%, for så å kollapse i åra 1999-2001.

Arbeiderpartiet på sotteseng – og veien opp igjen

Denne nedadgående trenden utløste en sjølkritisk debatt på venstresida og særlig innad i Arbeiderpartiet. Et av i debatten var Reiulf Steens bok *Ørnen har landet*, der han blant annet ga følgende diagnose:

«Etter hvert har en ny klasse, nomenklaturet i det sosialdemokratiske Norge, overtatt eiendomsretten til Det norske Arbeiderparti... For første gang i historien går store deler av den norske arbeiderklassen til høyre... Det er en skam, en skam for norsk arbeiderbevegelse...som ikke har greid å skjønne hvorfor arbeidsfolk stemmer med Fremskrittspartiet.»

Steen fortsatte med å si at det i Norge var to sosialdemokratiske partier, Ap og SV, og at disse burde samarbeide, ja samles. «En samling av venstrekreftene som lønnsstakernes felles talerør vil bringe ny dynamikk inn i politikken og gi inspirasjon til tusenvis av velgere.»¹⁵ Man kan si at Steen her ga en beskrivelse av hva den rødgrønne regjeringa *burde ha blitt*. Den burde, med det flertall i Stortinget som den skaffet seg i 2005, stått på lønnsstakernes side i alle viktige saker. Hovedgrunnen til at den ikke har gjort det skyldes at det nomenklaturet som Steen snakker om, fortsatt lever i beste velgående.

Hvordan skulle Arbeiderpartiets krise forklares? Det var sjølsagt mange forklaringer. Men i hovedsak var de av to typer. På den ene siden teorier som sier at *velgerne*, og særlig den brede massen av lønnsarbeidere, har forandret seg. På den andre siden teorier som hevdet at *partiene*, og i særdeleshet sosialdemokratiet, hadde forandret seg. Ifølge den første teorien hadde velgerne endret seg i individualistisk, egoistisk og «postmaterialistisk» retning. De gamle ideologiske mønstre og verdiholdninger hørte fortida til. Det samme gjaldt klassekonflikter basert på kapitalistisk økonomi. Budskapet var at vi lever i et «kunnskapssamfunn» eller et «teknosamfunn» uten klasser og utbytting – nasjonalstaten er i ferd med å forsvinne og verden er global. Budskapet var videre at Arbeiderpartiet måtte justere seg i tråd med den «nye virkeligheten». Dette var en hovedtrend i Ap på 90-tallet, målbåret av folk som Jagland, Stoltenberg, Støre og andre. I SV fantes det en lignende, om ikke så sterk tendens. Den var særlig representert ved Erik Solheim.

Den andre forklaringen på at velgerne forlot Ap var stikk motsatt av den første. Den sa ikke at det først og fremst var velgernes verdier og holdninger som var forandret, men at partiet hadde forandret seg, blitt ideologisk utydelig og – som Hågensen hevdet – gjennomførte en liberalistisk politikk. Ja, til og med blitt et nomenklatur, en ny klasse. Slike analyser kom fra fagbevegelsen, den kom også i økende grad fra AUF og globaliseringskritikerne. Svaret på Arbeiderpartiets krise var ikke å skape et postmodernistisk parti, men å gå tilbake til de grunnleggende solidaritetsverdiene og å regjere i samsvar med disse. Det var i tråd med dette at den da ferske LO-lederen, Gerd Liv Valla, rett etter valgnederlaget i 2001 gikk ut med at SV hadde tjent på å følge opp LOs kjernesaker, mens Ap hadde tapt på ikke å følge opp:

«De sakene som LO har kjørt – som sykelønn og offentlig velferd – er saker som har betydd noe for folks stemmegivning og som SV åpenbart har tjent på. Jeg tror partiet [altså Ap] heller skal lytte mer til fagbevegelsen enn mindre... Moderniseringen av offentlig sektor har skapt mer utrygghet enn entusiasme»¹⁶

Arbeiderpartiets problemer var ikke bare Arbeiderpartiets, men også fagbevegelsens. Valgkatastrofen i 2001 var en dom over Jaglands og Stoltenbergs moderniseringsideologi. De hadde begge ledet en Ap-regjering og kunne ikke lett skyldes på hverandre. Tida var kommet for å legge bort retorikken om kunnskapssamfunnet og moderniseringsfantasiene. Igjen samlet man seg om solidaritet og fagbevegelsen. Før valget i 2001 hadde Stoltenberg kontant avvist tanken om samarbeid med Sp og SV med den begrunnelse at den politiske avstanden var for stor.¹⁷ Han ble åpent kritisert av ledende LO-folk for dette. Arbeiderpartiet hadde alltid regjert alene (bortsett fra samlingsregjeringa sommeren 1945) og har særlig vært skeptisk til å samarbeide med partier til venstre. Men etter valgkatastrofen snudde partiet og landet etter hvert på et samarbeid med SV og Senterpartiet. Arbeiderpartiet fikk i 2005 32,7% og hadde dermed gjenreist mye av den tapte tilliten – og noe av årsaken lå i den venstrelegitimitet som samarbeidet med SV og aktiv LO-støtte ga. For Stoltenberg var resultatet en strålende suksess – og det uten at særlig mange forpliktende valgløfter var avgitt.

SVs vei mot makta

For SV var forholdet til Ap alltid også et spørsmål om SV i det hele tatt hadde noen berettigelse. Ble forskjellen mellom de to partiene utvisket, ville SV lett komme opp i en eksistensiell krise. Per Eggum Maurseths spådom i 1991 om at Ap og SV om 10 år ville være ett parti og partileder Solheims mange samarbeidsinvitter til Ap falt ikke i god jord i SV.¹⁸ Men situasjonen i SV var annerledes enn i Arbeiderpartiet. Venstrefløyen i Arbeiderpartiet var for samarbeid med SV, mens venstrefløyen i SV tradisjonelt fryktet for at SV som parti ville tape på et slikt samarbeid. Det var ledelsen i SV – både under

Solheim og seinere under Kristin Halvorsen – som ivret for samarbeid med Arbeiderpartiet. De forsøkte i realiteten å tilpasse SV til Ap og dette førte partiet mot høyre. Dette skjedde mens Ap førte en utpreget markedsvennlig linje i åra før 2001. Deres håp var alltid at Ap ville gjøre et veivalg i retning venstre. Samtidig ble det underslått at et sjølstendig SV kunne være av betydning.

Når SV likevel i åra mellom 2001 og 2005, samlet som om regjerings-samarbeid, så hang dette ikke minst sammen med at LO, landets største interesseorganisasjon, som SVs venstrefløy mente var en strategisk samarbeidspartner for SV, gikk ut med ett ønske om regjerings-samarbeid til venstre. For SVs venstrefløy veide dette tungt. Både Ap og SV hadde venstrefløyer som vektla at vanlige lønnsarbeidere burde være den sentrale målgruppa. Høyrefløyene i begge partiene så det annerledes. Ikke bare Ap-ledelsen, men også SV-ledelsen hadde særlig på 90-tallet gjennomgått en ideologisk utdeliggjøring, og la liten vekt på tradisjonelle klasse-motsetninger når de fastla sin politikk.

Men etter 2001 ble moderniseringspolitikken og den høytflyvende post-moderne retorikken diskreditert. SV hadde tatt en god del arbeiderstemmer fra Ap og gjort sitt beste stortingsvalg noensinne med 12,5 %. Det at Ap hadde tapt stemmer til venstre, ikke bare til Frp, betydde at Ap var truet fra begge kanter. Frp var det nest største arbeiderpartiet, men valgresultatet viste at også SV hadde appell i arbeiderklassen. Den økende kritikken av moderniseringsideologien hos ledersjiktet i *begge* partiene og motstanden mot at de tradisjonelle solidaritetsverdiene og arbeidsfolks interesser ikke lenger skulle bety noe, var en viktig bakgrunn for regjerings-samarbeidet. Dette var paradoksalt. Den nye situasjonen ble ikke skapt av ledersjiktene, men av begivenheter som ingen hadde planlagt – Aps nederlag, SVs gode valg, LOs press mot Ap og et generelt stemningsskifte mot nyliberalisme. Det er også på denne bakgrunnen vi må forstå at SV-opposisjonen i dette spørsmålet justerte seg i retning av regjerings-samarbeid. De opptrådte med Anders Horns ord, «ekstremt samarbeidsvillig».¹⁹ Men det ble stilt bestemte krav til samarbeidet. Det viktigste var at SV bare kunne delta i en regjering som «gjennom politiske avtaler eller regjerings-samarbeid vrir politikken til venstre», slik det het i et vedtak fra SVs landsmøte i 2001. Ellers var det to forutsetninger for et vellykket regjerings-samarbeid som stadig ble nevnt. Det ene var «et sterkt SV». Det ville være en «garantist» for at Norge får en ny politikk, slik det het i landsmøtevedtaket fra 2005. Det andre var at Arbeiderpartiet gikk til venstre og ikke lenger til høyre. Vi bør merke oss at ingen av disse to forutsetningene har slått til. SV kom til å tape stort ved valget i 2005 og venstredreiningen av Ap var hovedsakelig av retorisk art og fortok seg kraftig etter at partiet kom i regjeringsposisjon.

SV vant regjeringsmakta, men tapte valgene. I 2005 fikk SV 8,8% og i 2007 6,2%. Siden april 2003 hadde meningsmålingene kontinuerlig vist over

16% oppslutning. Partiet gjorde som nevnt en elendig valgkamp og gikk fra dette nivået til sluttresultatet 8,8%. Tilbakegangen kom i løpet av den siste uka før valget. SVs bedrøvelige valgresultat skyldtes ikke tilfeldige feil, men at SV-ledelsen hadde en feil strategi. Man fikk ikke fram den systemkritiske sammenhengen i SVs politikk. Dette var heller ikke første gang SV ødela for seg sjøl ved at ledende SVere utydeliggjorde sitt eget partis profil. Dette skjedde også i 1993 da Erik Solheims vaghet i EU-spørsmålet bidro til at SV gikk fra 17% på meningsmålingene våren 1993 til et valgresultat på 7,9%.

I 2005 kom det klare advarsler mot en valgkamp der man la seg nær opp til Ap og tonet ned SVs sjølstendige profil. Det ble også advart mot en valgkamp som ikke konsentrerte seg om hovedbegrunnelsen for en ny politisk kurs. I noe av sitt trykte valgkampmaterieell fikk SV fram sitt hovedbudskap på en god måte. Men i de avgjørende øyeblikk da SVs toppolitikere sto fram i massemedia, ble man utydelig og defensiv. SVs valgkamp var nær ved å forpurre hele regjeringsprosjektet. SVs ledelse trodde åpenbart ikke at en valgkamp med en klar sosialistisk profil ga resultater.

Utsyn

Årsaken til at det oppsto en rødgrønn regjering ligger i den motstand som Arbeiderpartiet etter år med høyredreining til slutt møtte blant sine egne velgere og i egne medlemsrekker. Arbeiderpartiets ledelse har aldri ønsket å slå inn på en mer radikal kurs, men de ble etter 2001 tvunget til det av omstendigheter som her er omtalt. Dette betyr at Arbeiderpartiet med gjenvunnet styrke og med et svekket SV og en svekket fagbevegelse, lett kan gjenoppta den lange ferden mot høyre og utvisking av de siste restene av en sosialdemokratisk partiprofil. Vi vet at den nåværende regjeringskoalisjonen ikke er Arbeiderpartiets førstevalg, og at partiet foretrekker Kristelig folkeparti som samarbeidspartner og en regjering som samarbeider mot sentrum – ja, også med Høyre når det er nødvendig. Alt dette kaster dystre skygger over den rødgrønne regjeringas framtid. Ikke minst ligger det i kortene at SV fortsatt vil måtte ofre standpunkter og hjertesaker. Men SVs ledelse har investert nesten alt i dette prosjektet, noe Ap-ledelsen vet å utnytte. Det eneste som nå kan gi den rødgrønne regjeringa nye radikale impulser er et kraftig styrket SV.

Jeg har nevnt den personellmessige kontinuiteten. Ledersjiktene i både Ap og SV fra 90-tallet sitter fortsatt med kontrollen og befinner seg nå i regjeringskontorene. Disse ledersjiktene er preget av konflikten med kritikerne på venstrefløyen i både Ap og SV. Sammen med fagbevegelsen er det disse venstrefløylene som ønsker en reell venstredreining. Når dette skrives er Norge rammet av den økonomiske krisa og med stigende arbeidsløshetstall. Dessverre ser det ikke ut til at regjeringa som svar på krisa vil gjøre radikale endringer når det gjelder økonomiske maktforhold i Norge.

Økende arbeidsløshet og «stø kurs» i den økonomiske politikken kan føre til at det blir enda vanskeligere å mobilisere begeistring på venstresiden. I 2009 skal man forsvare en politikk og ikke, som i 2005, angripe en sittende regjering. Resultatet kan bli det Arbeiderpartiet er så redd for – nye populistiske misnøye-mobiliseringer på høyresiden. Bare den politiske uenigheten på den borgerlige fløy vil i så fall hindre regjeringas fall.

NOTER

- 1) Vegard Velle i *Klassekampen*, 16.09.2005.
- 2) Valgkampevalueringsutvalget som vurderte SVs valgkamp 2005, kom med en sterk kritikk av valgkampen. Blant annet: «Vi greide ikke å presentere politikken vår som et helhetlig sosialistisk alternativ til nyliberalisme og høyrepolitikk.» «Vi ble for defensive, og prøvde i noen saker å moderere våre standpunkter i stedet for å forklare dem.» (Se *Landsstyrets beretning 2005-2007*, framlagt for SVs 17. landsmøte, mars 2007.)
- 3) Dette var tittelen på hans artikkel i *Klassekampen*, 30.08.2005.
- 4) *Klassekampen*, 19.04.2005.
- 5) Knut Kjeldstadli i *Klassekampen*, 15.09.2005.
- 6) Se Bernt Aardal red.: *Velgere i villrede. En analyse av stortingsvalget 2001*, Oslo 2003, s. 58.
- 7) Om det følgende se Tim Robinson: «Storstreiken, antikapitalisme og arbeiderklassen», *Internasjonal Sosialisme* nr 6, høst 2000, s. 53–86. Takk til Vegard Velle som henviste meg til denne artikkelen.
- 8) Østvold i intervju i *Klassekampen*, 13.05.2000.
- 9) Yngve Hågensen: «Grådighetskulturen må bekjempes», *Nordlys*, 03.06.2000.
- 10) *Aftenposten*, 15.09.2000.
- 11) E. Skarsbø Moen: *Jens Stoltenberg – En biografi*, Oslo 2002, s. 157 og 158.
- 12) Se demokratibarometret www.demokratibarometer.no.
- 13) Skarsbø Moen, op.cit., s. 168-69 og s. 174. Partiet var «lammet av en parti-ledelse som ikke kommuniserte godt nok innad.» (ibid., s 169.)
- 14) *Nordlys*, 12.09.1991.
- 15) Reiulf Steen: *Ørnen har landet – Om Arbeiderpartiets strateger*, Oslo 2003, s. 18 og 23.
- 16) Sitert etter Torstein Tranøy: *Vallas fall – Et innblikk i den skjulte maktkampen*, Oslo 2007, s. 32.
- 17) *Aftenposten*, 05.05.2001.
- 18) *Dagbladet*, 05.09.1991.
- 19) Anders Horn i *Klassekampen*, 16.09.2005.